

**DEKLARACJA ZASAD
MIĘDZYNARODOWEJ OBSERWACJI WYBORÓW**
oraz
**KODEKS POSTĘPOWANIA MIĘDZYNARODOWYCH OBSERWATORÓW
WYBORÓW**

Upamiętniony 27 października 2005 roku
w siedzibie Narodów Zjednoczonych, Nowy York

Organizacje aprobujące, wg stanu na dzień 24 października 2005 roku:

African Union
Asian Network for Free Elections (ANFREL)
The Carter Center
Center for Electoral Promotion and Assistance (CAPEL)
Commonwealth Secretariat
Council of Europe European Commission for Democracy
through Law (Venice Commission)
Council of Europe – Parliamentary Assembly
Electoral Institute of Southern Africa (EISA)
European Commission
European Network of Election Monitoring Organizations
(ENEMO)
Electoral Reform International Services (ERIS)
IFES
International IDEA
Inter-Parliamentary Union
International Republican Institute (IRI)
National Democratic Institute (NDI)
Organization of American States (OAS)
Organization for Security and Cooperation in Europe,
Office of Democratic Institutions and Human Rights
(OSCE/ODIHR)
Pacific Islands, Australia & New Zealand
Electoral Administrators' Association (PIANZEA)
Pacific Island Forum
United Nations

*Niniejszą Deklarację i towarzyszący jej Kodeks Postępowania Międzynarodowych
OBSERWATORÓW Wyborów otwarto dla złożenia podpisu o poparciu przez inne międzyrządowe
i międzynarodowe pozarządowe organizacje.*

*O złożeniu podpisu należy powiadomić Wydział Pomocy Wyborczej
Narodów Zjednoczonych*

Prawdziwie demokratyczne wybory stanowią wyraz suwerenności, przynależnej ludziom danego kraju, których swobodne wyrażenie woli jest podstawą władzy i legitymizacji rządu. Prawa obywateli do udziału w głosowaniu i zostania wybranym w okresowych, prawdziwie demokratycznych wyborach - stanowią międzynarodowo uznane prawa człowieka. Prawdziwie demokratyczne wybory służą pokojowemu rozwiązywaniu wyścigu o władzę w danym kraju, a więc są środkiem służącym zachowaniu pokoju i stabilności. Tam, gdzie rządy mają prawne pochodzenie w wyniku prawdziwie demokratycznych wyborów, rozmiar nie-demokratycznych prób zdobycia władzy jest ograniczony.

Prawdziwie demokratyczne wybory są podstawowym warunkiem rządów demokratycznych, ponieważ stanowią środek łączności, poprzez który obywatele kraju swobodnie wyrażają swą

wolę, na zasadach określonych przez prawo, co do tego, kto jest uprawniony by rządzić w ich imieniu i w ich interesie. Osiągnięcie prawdziwie demokratycznych wyborów stanowi początek stanowienia szerszych procesów i instytucji rządów demokratycznych. Tak więc, podczas gdy procesy wyborcze winny odzwierciedlać uniwersalne zasady prawdziwie demokratycznych wyborów, żadne z wyborów nie mogą być oddzielone od politycznego, kulturalnego i historycznego kontekstu, w którym mają miejsce.

Nie można przeprowadzić prawdziwie demokratycznych wyborów, jeśli nie będą przestrzegane, na trwałej podstawie, inne prawa człowieka i podstawowe wolności, bez dyskryminacji, związanej z rasą, kolorem, płcią, językiem, religią, poglądami politycznymi i innymi, pochodzeniem narodowym lub socjalnym, majątkiem, urodzeniem czy innym statusem, w tym innymi ułomnościami i bez arbitralnych czy nieuzasadnionych ograniczeń.

One - podobnie jak inne prawa człowieka a mówiąc szerzej – demokracja, nie są możliwe do osiągnięcia bez ochrony przepisami prawa. Przesłanki te są zawarte w prawach człowieka i innych instrumentach międzynarodowych oraz w dokumentach licznych międzyrządowych organizacji. Zatem osiągnięcie prawdziwie demokratycznych wyborów staje się troską organizacji międzynarodowych, podobnie jak są żywotne dla instytucji krajowych, polityków ubiegających się o władzę, obywateli i ich organizacji obywatelskich.

Międzynarodowa obserwacja wyborów wyraża interesy społeczności międzynarodowej w swym dążeniu do osiągnięcia demokratycznych wyborów, jako części demokratycznego rozwoju, w tym respektu dla praw człowieka i rządów prawa. Międzynarodowa obserwacja wyborów, zwracająca uwagę na prawa obywatelskie i polityczne, stanowi część międzynarodowych praw człowieka do monitorowania i musi być prowadzona na bazie najwyższych standardów dla wykazania bezstronności w stosunku do krajowych rywali politycznych i musi być wolna od wszelkich rozważań dwustronnych czy wielostronnych, które by mogły być sprzeczne z bezstronnością.

Ona ocenia procesy wyborcze, co do zgodności z międzynarodowymi zasadami prawdziwie demokratycznych wyborów i z prawem lokalnym, w pełni uznając, że to obywatele kraju ostatecznie oceniają wiarygodność i praworządność procesu wyborczego.

DEKLARACJA ZASAD MIĘDZYNARODOWEJ OBSERWACJI WYBORÓW

27 październik, 2005 rok

Międzynarodowa obserwacja wyborów stanowi potencjał zdolny zapewnić integralność procesu wyborczego poprzez zapobieganie i ujawnianie nieprawidłowości i oszustw, oraz dzięki udzielaniu zaleceń, zmierzających do usprawnienia procesów wyborczych. Jest ona w stanie rozszerzać publiczne zaufanie, wpływać dodatnio na frekwencję wyborczą oraz łagodzić potencjalne spory i konflikty, związane z wyborami. Służy ona również osiągnięciu międzynarodowego zaufania poprzez dzielenie się doświadczeniami i informacją o rozwoju demokracji.

Międzynarodowa obserwacja wyborów uzyskała powszechną akceptację na całym świecie i odgrywa ważną rolę w dostarczaniu dokładnych i bezstronnych ocen, co do charakteru procesu wyborczego. Dokładna i bezstronna międzynarodowa obserwacja wyborów wymaga istnienia wiarygodnych metod i współpracy z władzami kraju, krajowymi rywalami politycznymi (partiami politycznymi, kandydatami i zwolennikami określonych rozwiązań),

lokalnych organizacji monitorujących i wiarygodnych międzynarodowych organizacji obserwacji wyborczej, między innymi.

Międzyrządowe i międzynarodowe organizacje pozarządowe, które podpisały się pod tą Deklaracją oraz załączonym Kodeksem Postępowania Obserwatorów Międzynarodowych oświadczają wspólnie:

1. Prawdziwie demokratyczne wybory stanowią wyraz suwerenności, przynależnej ludziom danego kraju, których swobodne wyrażenie woli stanowi podstawę władzy i legitymizacji rządu. Prawa obywateli do udziału w głosowaniu i zostania wybranym w okresowych, prawdziwie demokratycznych wyborach - stanowią międzynarodowo uznane prawa człowieka. Prawdziwie demokratyczne wybory służą pokojowemu rozwiązywaniu wyścigu o władzę w danym kraju, a więc są ośrodkiem służącym zachowaniu pokoju i stabilności i dają mandat dla demokratycznych rządów.

2. Zgodnie z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka, Międzynarodową Konwencją Praw Obywatelskich i Politycznych oraz innymi instrumentami międzynarodowymi, każdy ma prawo i musi mieć zapewnioną możliwość uczestniczenia w sprawach rządowych i publicznych swego kraju bez jakiegokolwiek dyskryminacji, zakazanej międzynarodowymi zasadami praw człowieka i bez nieuzasadnionych ograniczeń. Prawo to ma być realizowane bezpośrednio, poprzez udział w referendum, przez kandydowanie do urzędów wybieralnych i poprzez inne sposoby, względnie może być realizowane poprzez swobodnie wybieranych przedstawicieli.

3. Wola obywateli kraju stanowi podstawę władzy rządu, a wola ta ma być wyrażona poprzez prawdziwe, okresowo przeprowadzane wybory, które zapewniają prawo i możliwość swobodnego głosowania i zostania wybranym uczciwie w powszechnym i równym głosowaniu poprzez tajnie oddany głos czy ekwiwalent procedur swobodnego głosowania, wyniki, którego są dokładnie obliczane, ogłaszane i respektowane. W związku z tym znaczna liczba praw i swobód, procesów, przepisów i instytucji ma udział w zapewnieniu prawdziwie demokratycznych wyborów.

4. Międzynarodowa obserwacja wyborów to: systematyczne, wyczerpujące i dokładne zbieranie informacji dotyczących przepisów, procesów i instytucji odnoszących się do prowadzenia wyborów i innych czynników związanych z całościowym środowiskiem wyborczym; bezstronna i profesjonalna analiza tych informacji; wyciągnięcie wniosków o charakterze procesów wyborczych w oparciu o najwyższe standardy w zakresie dokładności informacji i bezstronności analiz. Międzynarodowa obserwacja wyborów winna, w ramach możliwości, oferować zalecenia dla poprawy uczciwości i skuteczności procesów wyborczych i z nimi związanych, jednocześnie nie wtrącając się, a tym samym nie przeszkadzając w tych procesach.

Misją międzynarodowej obserwacji wyborów są: zorganizowane wysiłki międzyrządowych i międzynarodowych pozarządowych organizacji i stowarzyszeń dla przeprowadzenia międzynarodowej obserwacji wyborów.

5. Międzynarodowa obserwacja wyborów ocenia okresy: przedwyborczy, dnia wyborów i po-wyborczy poprzez wyczerpującą, długoterminową obserwację, przy stosowaniu różnych technik. Jako część tych działań, wyspecjalizowane misje obserwatorów mogą przeprowadzać badania wybranych zagadnień przed-wyborczych lub po-wyborczych i poszczególnych procesów (takich jak wykreślanie okręgów wyborczych, rejestracji wyborców, stosowanie technik elektronicznych i funkcjonowanie mechanizmu skarg wyborczych). Mogą mieć miejsce również pojedyncze wyspecjalizowane misje z tym, że takie misje wyraźnie

informują, że ich obserwacje i wnioski ograniczone są w swym zakresie i nie dotyczą całościowego procesu wyborczego. Wszystkie misje obserwacyjne winny ułożyć plan działania w taki sposób, by objąć swym działaniem dzień wyborów, a jednocześnie nie przesadnie wyróżniać znaczenia obserwacji dnia wyborów.

Międzynarodowa obserwacja wyborów ocenia warunki odnoszące się do czynnego i biernego prawa wyborczego, w tym między innymi, dyskryminacji i innych utrudnień, które ograniczają uczestniczenie w procesach wyborczych w oparciu o polityczne czy inne opinie, płeć, rasę, kolor, pochodzenie etniczne, język, religię, pochodzenie narodowe czy socjalne, majątek, urodzenie czy inny status, na przykład niepełnosprawność fizyczną.

Ustalenia misji międzynarodowej obserwacji wyborów dostarczają faktycznego punktu odniesienia dla wszystkich osób zainteresowanych wyborami, w tym dla rywali politycznych. Jest to szczególnie cenne w przypadku kwestionowania wyborów, gdzie bezstronne i dokładne ustalenia pomocne są w łagodzeniu potencjalnego konfliktu.

6. Międzynarodowa obserwacja wyborów prowadzona jest w interesie kraju przeprowadzającego wybory i w interesie społeczności międzynarodowej. Stanowi ona konkretny proces, nie nastawiony na jakiś szczególny wynik wyborczy a dotyczący wyników tylko w takim stopniu, by był on podany uczciwie i dokładnie w sposób przejrzysty i w czasie.

Nie można pozwolić, by członkiem międzynarodowej misji obserwacji wyborów była osoba, która nie jest wolna od politycznego, ekonomicznego czy innych konfliktów interesów, mogących stanowić przeszkodę w prowadzeniu dokładnej i bezstronnej obserwacji i/lub w opracowaniu wniosków na temat charakteru procesu wyborczego w sposób rzeczowy i bezstronny.

Kryteria te muszą być spełniane przez obserwatorów długoterminowych efektywnie i w dłuższym okresie czasu, a również w bardziej ograniczonym czasie obserwacji dnia wyborczego, jako że każdy z tych okresów stawia określone wymagania dla niezależnej i bezstronnej analizy. Międzynarodowa misja obserwacji wyborów nie może przyjmować pomocy finansowej czy materialnej pomocy od rządu, którego wybory są obserwowane, gdyż może to wywołać poważny konflikt interesów i podważyć zaufanie do uczciwości ustaleń misji. Delegacja międzynarodowej misji obserwacji wyborów musi być przygotowana na ujawnienie źródeł swoich finansów na stosownie przedstawione i uzasadnione żądania.

7. Od międzynarodowych misji obserwacji wyborów oczekuje się publicznego przedstawienia na czas dokładnych i bezstronnie informacji (łącznie z przekazaniem kopii władzom wyborczym i innym stosownym jednostkom kraju), przedstawiającej dokonane ustalenia, wnioski i stosowne zalecenia, jakie misja określiła, a które mogą usprawnić procesy związane z wyborami. Misje powinny publicznie ogłosić swą obecność w kraju z podaniem mandatu misji, jej składu i czasu działania, podawać okresowe sprawozdania, do czego są upoważnione, oraz wydać wstępne po-wyborcze oświadczenie o ustaleniach, jak również końcowe sprawozdanie o zakończeniu procesu wyborczego.

Międzynarodowe misje obserwacji wyborów mogą również prowadzić prywatne spotkania z osobami zainteresowanymi organizacją prawdziwie demokratycznych wyborów w kraju, dla przedyskutowania ustaleń misji, wniosków i zaleceń. Międzynarodowe misje obserwacji wyborów mogą również przedkładać sprawozdania dla swych międzyrządowych czy międzynarodowych organizacji pozarządowych.

8. Organizacje, które podpisały niniejszą Deklarację i załączony Kodeks Postępowania Międzynarodowych Obserwatorów Wyborów uroczyście zobowiązują się do współpracy między sobą przy prowadzeniu międzynarodowych misji obserwacji wyborów. Międzynarodowa obserwacja wyborów może być, na przykład, prowadzona przez: indywidualne misje obserwacji wyborów; *ad hoc* wspólne międzynarodowe misje obserwacji wyborów; lub skoordynowane misje obserwacji wyborów. We wszystkich przypadkach wspomniane organizacje zobowiązują się do wspólnej pracy celem maksymalizacji wkładu w swą międzynarodową misję obserwacji wyborów.

9. Międzynarodowa misja obserwacji wyborów musi być prowadzona przy respektowaniu suwerenności kraju przeprowadzającego wybory i respektować prawa człowieka - obywateli danego kraju. Międzynarodowa misja obserwacji wyborów musi respektować prawa kraju – gospodarza, jak również władz kraju, w tym organów wyborczych, oraz działać w sposób wyrażający respektowanie i promowanie praw człowieka oraz podstawowych wolności.

10. Międzynarodowa misja obserwacji wyborów winna aktywnie starać się o współpracę z władzami wyborczymi kraju – gospodarza i nie może zakłócać procesu wyborczego.

11. Decyzja danej organizacji o zorganizowaniu międzynarodowej misji obserwacji wyborów czy też o skorzystaniu z możliwości zorganizowania misji obserwacyjnej niekoniecznie oznacza, że ta organizacja musi uważać proces wyborczy tego kraju za wiarygodny. Organizacja nie powinna wysyłać międzynarodowej misji obserwacji wyborów do kraju znajdującego się w takich warunkach, które mogą sugerować, że jej obecność będzie rozumiana jako legitymizacja wyraźnie niedemokratycznego procesu wyborczego w tym kraju, i w takich sytuacjach międzynarodowe misje obserwacji wyborów winny publikować oświadczenia by zapewnić, że ich obecność nie oznacza takiej legitymizacji.

12. Aby międzynarodowa misja obserwacji wyborów mogła prowadzić swe prace efektywnie i wiarygodnie muszą być spełnione podstawowe warunki. Zatem misja międzynarodowej obserwacji wyborów nie powinna być organizowana, zanim kraj przeprowadzający wybory nie dopełni następujących czynności:

- a. wyśle zaproszenie lub w inny sposób wykaże chęć przyjęcia międzynarodowej misji obserwacji wyborów, zgodnie z wymaganiami każdej organizacji, z dostatecznym wyprzedzeniem przed wyborami, by umożliwić przebadanie wszystkich procesów, które ważne są dla zorganizowania prawdziwie demokratycznych wyborów;
- b. zagwarantuje niezakłócony dostęp obserwatorom międzynarodowej misji do wszystkich stadiów procesu wyborczego i wszystkich technik wyborczych, w tym technik elektronicznych i procedur certyfikacji głosowania elektronicznego oraz innych technik, bez żądania, by misje obserwacji wyborów wchodziły w układy o charakterze poufnym czy niejawnym, dotyczące technik czy procesów wyborczych, oraz uznając, że międzynarodowe misje obserwacji wyborów nie mają prawa nadawania certyfikacji danych technik jako dopuszczalnych;
- c. zagwarantuje niezakłócony dostęp do wszystkich osób związanych z procesami wyborczymi, w tym:

I/ do urzędników wyborczych wszystkich szczebli, po rozsądnym wystąpieniu,

- 2/ do członków organów legislacji i rządu oraz urzędnikami (*szużb*) bezpieczeństwa, których czynności związane są z organizacją prawdziwie demokratycznych wyborów,
- 3/ do wszystkich partii politycznych, organizacji i osób, które mogą rywalizować w wyborach (w tym z takimi, które uczestniczą (*w kampanii*), czy zostały zdyskwalifikowane lub wycofały się z uczestnictwa),
- 4/ do personelu mediów informacyjnych, oraz
- 5/ do wszystkich organizacji i osób zainteresowanych w osiągnięciu prawdziwie demokratycznych wyborów w kraju;
- d. zagwarantuje swobodę poruszania się po kraju przez wszystkich członków międzynarodowej misji obserwacji wyborów,
- e. zagwarantuje swobodę międzynarodowej misji obserwacji wyborów, publikowania bez przeszkód oświadczeń i raportów dotyczących swych ustaleń i zaleceń w zakresie procesów, związanych z wyborami i działaniami,
- f. zagwarantuje, że ani władze rządowe, bezpieczeństwa czy wyborcze nie będą przeszkadzać w wyborze indywidualnych obserwatorów czy innych członków międzynarodowej misji obserwacyjnej, ani też usiłować ograniczać ich liczebności,
- g. zagwarantuje udzielenie pełnej, ogólnokrajowej akredytacji (to jest wydania identyfikatora czy dokumentu żadanego przy prowadzeniu obserwacji wyborów) dla całego personelu wyselekcjonowanego na obserwatorów czy innych uczestników przez misję międzynarodowej obserwacji wyborów, tak długo, jak ta misja postępuje zgodnie z jasno określonymi, uzasadnionymi i nie-dyskryminującymi żadaniami akredytacji,
- h. zagwarantuje, że ani władze rządowe, bezpieczeństwa czy wyborcze nie będą przeszkadzać w działalności międzynarodowej misji obserwacji wyborów, oraz
- i. zagwarantuje, że żadne władze rządowe nie będą wywierały presji, zastraszania czy represji wobec jakiegokolwiek krajowca lub obywatela obcego kraju, który pracuje na rzecz, pomaga lub dostarcza informacji międzynarodowej misji obserwacji wyborów zgodnie z międzynarodowymi zasadami obserwacji wyborów.

Jako warunek niezbędny dla zorganizowania międzynarodowej misji obserwacji wyborów, organizacje międzyrządowe i międzynarodowe pozarządowe mogą żądać, by takie gwarancje były zamieszczone w memorandum porozumienia lub podobnym dokumencie uzgodnionym przez władze rządowe i/lub wyborcze. Obserwacja wyborów jest działalnością obywatelską a jej przydatność może być podana w wątpliwość w warunkach, gdy narażona jest na poważne ryzyko niebezpieczeństwa, na ograniczenia w rozmieszczeniu obserwatorów czy w inny sposób uniemożliwiający zastosowanie wiarygodnych metod prowadzenia obserwacji.

13. Międzynarodowe misje obserwacji wyborów winny szukać i mogą żądać akceptacji swej obecności przez wszystkich głównych rywali politycznych.

14. Polityczni rywale (partie, kandydaci i zwolennicy popierający dane stanowisko w referendach) powierzyli swe interesy procesowi wyborczemu przez swe prawa bycia wybranym i bezpośredniego uczestnictwa w rządzeniu. Zatem winni mieć oni możliwość monitorowania wszystkich procesów, odnoszących się do wyborów, w tym, między innymi,

działania technik elektronicznych i innych, wewnątrz lokali wyborczych, ośrodków obliczeniowych i innych urządzeniach wyborczych, jak również w transporcie kart do głosowania i innych czułych materiałów.

15. Międzynarodowe misje obserwacji wyborów powinny:

- a. nawiązać łączność z wszystkimi rywalami politycznymi procesu wyborczego, w tym z przedstawicielami partii politycznych i kandydatów, którzy mogą posiadać informację w zakresie integralności procesu wyborczego,
- b. przyjmować informacje dostarczone przez nich, a dotyczące natury procesu,
- c. niezależnie i bezstronnie oceniać te informacje, oraz
- d. dokonać ocen, jako ważnego aspektu międzynarodowej obserwacji wyborów, czy politycznym rywalom przyznano możliwość dostępu, na zasadach niedyskryminacji, do weryfikacji wszystkich elementów i stadiów procesu wyborczego. Międzynarodowe misje obserwacji wyborów winny w swych zaleceniach, które mogą być przedstawione pisemnie lub w inny sposób na różnych stadiach procesu wyborczego, postulować usunięcie wszelkich zbędnych ograniczeń czy utrudnień skierowanych przeciw działaniom rywali politycznych, mając na celu integralność procesu wyborczego.

16. Obywatele mają prawo, międzynarodowo uznane, do stowarzyszania się, oraz prawo do uczestniczenia w sprawach rządowych i publicznych swojego kraju. Prawa te mogą być realizowane przez pozarządowe organizacje monitorujące wszelkie procesy odnoszące się do wyborów i procedury obserwacji, w tym, między innymi – funkcjonowania elektronicznych i innych technik wyborczych wewnątrz lokali wyborczych, centrów obliczeniowych i innych ułatwień wyborczych, jak również przy transporcie głosów i innego czułego materiału. Międzynarodowe misje obserwacji wyborów winy oceniać i sprawozdawać, czy lokalny niepartyjny monitoring oraz organizacje obserwujące mają możliwość, na zasadach niedyskryminacji, prowadzenia swej działalności bez zbędnych ograniczeń i przeszkód. Międzynarodowe misje obserwacji wyborów winny występować o prawo obywateli do prowadzenia lokalnej, bezpartyjnej obserwacji wyborów, bez zbędnych ograniczeń lub przeszkód i winny w swych zaleceniach występować o usunięcie zbędnych ograniczeń czy przeszkód.

17. Międzynarodowe misje obserwacji wyborów winy rozeznaczyć wiarygodne lokalne bezpartyjne organizacje monitorujące wybory, nawiązywać z nimi regularną łączność i właściwą współpracę. Międzynarodowe misje obserwacji wyborów winy przyjmować informacje, dostarczane przez takie organizacje a dotyczące charakteru procesu wyborczego. Uzyskane na podstawie niezależnej oceny informacji dostarczonych przez takie organizacje informacje mogą stanowić ważny wkład w ustalenia międzynarodowych misji obserwacji wyborów, jednak misje te winy pozostać organami niezależnymi. Międzynarodowe misje obserwacji wyborów winy zatem podejmować wszelkie możliwe kroki dla skonsultowania się z takimi organizacjami przed wydaniem jakichkolwiek oświadczeń.

18. Organizacje międzyrządowe i międzynarodowe organizacje pozarządowe podpisujące się pod tą Deklaracją uznają, że uczyniony został poważny postęp w ustaleniu standardów, zasad i zobowiązań w zakresie prawdziwie demokratycznych wyborów i zobowiązują się wykorzystywać oświadczenia o tych zasadach przy prowadzeniu obserwacji, ocen i wniosków na temat charakteru procesów wyborczych i obiecują się postępować przejrzysto w ramach zasad i przyjętej metodologii obserwacji.

19. Organizacje międzyrządowe i międzynarodowe organizacje pozarządowe podpisujące się pod tą Deklaracją uznają, że istnieje wiele wiarygodnych metod obserwacji procesu wyborczego i zobowiązują się do kierowania się zgodnie z przedstawionymi w nich wytycznymi i metodami. Uznają one również, że międzynarodowe misje obserwacji wyborów muszą działać w odpowiednio dużym zespole żeby móc określić niezależnie i bezstronnie charakter procesu wyborczego w danym kraju, oraz że obserwacja musi trwać dostateczny okres czasu by móc określić charakter wszystkich krytycznych elementów procesu wyborczego na etapie przed-wyborczym, dnia wyborczego i po-wyborczym – o ile działalność obserwacji nie ogranicza się do omówienia tylko jednego lub ograniczonych elementów procesu wyborczego. Uznają oni również, że nie można odizolować się ani też w swej obserwacji kłaść nadmierną uwagę na obserwację dnia wyborów, i że ta obserwacja (*dnia wyborów*) musi mieścić się w kontekście całego procesu wyborczego.

20. Organizacje międzyrządowe i międzynarodowe organizacje pozarządowe, podpisujące się pod tą Deklaracją uznają, że międzynarodowe misje obserwacji wyborów winny mieć w swym składzie osoby o dostatecznie różnych umiejętnościach politycznych i zawodowych, o wyraźnej i udowodnionej uczciwości, by móc obserwować i osądzać procesy w świetle: ekspertyz w zakresie procesów wyborczych i uznanych zasad wyborczych; międzynarodowych praw człowieka; porównywalnego prawa wyborczego i praktyk administracyjnych (w tym umiejętność korzystania z komputera i innych technik wyborczych); porównywalnych procedur politycznych i specyfiki danego kraju. Podpisujące się organizacje uznają również znaczenie zrównoważonego składu osobowego uczestników i kierownictwa międzynarodowych misji obserwacji wyborów według płci, jak również różnych narodowości.

21. Organizacje międzyrządowe i międzynarodowe organizacje pozarządowe podpisujące się pod tą Deklaracją zobowiązują się do:

- a. zapoznania wszystkich uczestników swoich międzynarodowych misji obserwacji wyborów z zasadami rzetelności informacji i politycznej bezstronności w podejmowaniu ocen i wniosków,
- b. dostarczania warunków odniesienia czy podobnego dokumentu, wyjaśniającego cele misji,
- c. dostarczania informacji o stosownych prawach i uregulowaniach danego kraju, ogólnego środowiska politycznego i innych spraw, w tym odnoszących się do bezpieczeństwa i samopoczucia obserwatorów,
- d. instruowania wszystkich uczestników misji obserwacji wyborów o metodologii, jaka będzie stosowana, oraz do
- e. wymagania, by wszyscy uczestnicy misji obserwacji wyborów przeczytali i zobowiązali się przestrzegać Kodeks Postępowania Międzynarodowych Obserwatorów Wyborów, załączony do tej Deklaracji, który może być modyfikowany bez zmiany jego charakteru, w niewielkim zakresie, dla spełnienia wymagań organizacji, lub oświadczyli, że związani są poprzednim kodeksem postępowania organizacji, który jest w swych zasadach taki sam jak załączony Kodeks Postępowania.

22. Organizacje międzyrządowe i międzynarodowe organizacje pozarządowe podpisujące się pod tą Deklaracją zobowiązują się dołożyć wszelkich starań dla postępowania zgodnie z warunkami Deklaracji i załączonego Kodeksu Postępowania Międzynarodowych Obserwatorów Wyborów. W każdym przypadku, gdy podpisująca się organizacja uzna za konieczne odstąpić od jakiegoś z warunków Deklaracji i załączonego Kodeksu Postępowania

Międzynarodowych Obserwatorów Wyborów - przy prowadzeniu obserwacji wyborów w duchu Deklaracji, taka organizacja wyjawi to w publicznym oświadczeniu i gotowa być musi na udzielenie odpowiedzi na stosowane pytania innych, podpisujących się organizacji, dlatego tak postąpiła.

23. Podpisujące się organizacje uznają fakt, że rządy wysyłają delegacje obserwatorów na wybory w innych krajach i że inni również obserwują wybory. Podpisujące się organizacje witają wszystkich takich obserwatorów, którzy wyrażą zgodę na zasadach *ad hoc* na powyższą Deklarację i przestrzeganie załączonego Kodeksu Postępowania Międzynarodowych Obserwatorów Wyborów.

24. Niniejsza Deklaracja i załączony Kodeks Postępowania Międzynarodowych Obserwatorów Wyborów stanowią dokumenty techniczne i nie wymagają podejmowania czynności przez organa polityczne podpisujących się organizacji (takich jak zgromadzenia, rady czy zarządy dyrektorów), chociaż takie działania będą witane z zadowoleniem. Niniejsza Deklaracja i załączony Kodeks Postępowania Międzynarodowych Obserwatorów Wyborów pozostają otwarte dla podpisania się pod nimi przez międzyrządowe i międzynarodowe organizacje pozarządowe. Podpisy będą odnotowane przez Wydział Pomocy Wyborczej Narodów Zjednoczonych (UNEAD).

Załącznik

KODEKS POSTĘPOWANIA MIĘDZYNARODOWYCH OBSERWATORÓW WYBORÓW

Międzynarodowa obserwacja wyborów jest powszechnie akceptowana na całym świecie. Prowadzą je organizacje międzyrządowe i międzynarodowe organizacje pozarządowe oraz stowarzyszenia w celu uzyskania bezstronnej i dokładnej oceny charakteru procesów wyborczych, z korzyścią dla ludności kraju, w którym przeprowadzane są wybory i z korzyścią dla międzynarodowej społeczności. Wiele zatem zależy od zapewnienia uczciwości międzynarodowej obserwacji wyborów i wszyscy, którzy biorą udział w takiej międzynarodowej misji obserwacji wyborów, zarówno obserwatorzy długoterminowi jak i krótkoterminowi, członkowie delegacji oceniających, specjalne zespoły obserwatorów i kierownicy misji – muszą podpisać i postępować zgodnie z niniejszym Kodeksem Postępowania.

Respektowanie suwerenności i międzynarodowych praw człowieka

Wybory są wyrażeniem suwerenności, która przysługuje mieszkańcom danego kraju, swobodne wyrażenie której jest podstawą dla władzy i prawnego pochodzenia rządu. Prawa obywateli do wybierania i zostania wybranym w okresowo przeprowadzanych, prawdziwych wyborach, są uznanymi międzynarodowo prawami człowieka, a wymagają one realizacji szeregu podstawowych praw i wolności. Obserwatorzy wyborów muszą respektować suwerenność kraju – gospodarza, jak również prawa człowieka i fundamentalne wolności jego obywateli.

Respektowanie praw kraju i autorytetu organów wyborczych

Obserwatorzy muszą respektować prawa kraju – gospodarza i autorytet organów, obarczonych administrowaniem procesu wyborczego. Obserwatorzy muszą realizować wszelkie zgodne z prawem instrukcje władz: rządowych, bezpieczeństwa i wyborczych kraju. Obserwatorzy muszą również przestrzegać, by odnosili się z respektem do urzędników

wyborczych i innych władz kraju. Obserwatorzy winni zwracać uwagę, czy prawa, uregulowania czy działania państwa i/lub urzędników wyborczych nie nakładają nieprawidłowych obciążeń czy przeszkód dla realizacji praw wyborczych gwarantowanych prawem, konstytucją czy stosownymi instrumentami międzynarodowymi.

Respektowanie integralności międzynarodowej misji obserwacji wyborów

Obserwatorzy muszą respektować i chronić integralność międzynarodowej misji obserwacji wyborów. W tym mieści się przestrzeganie niniejszego Kodeksu Postępowania, wszelkich pisanych instrukcji (takich jak warunki odniesienia, dyrektywy i wytyczne) i wszelkich ustnych instrukcji kierownictwa misji obserwacyjnej. Obserwatorzy muszą: uczestniczyć we wszystkich odprawach misji obserwacyjnej, zapoznać się prawem wyborczym, uregulowaniami i innymi odpowiednimi przepisami, zgodnie z zaleceniem misji, oraz w pełni postępować zgodnie z metodologią przyjętą przez misję obserwacyjną. Obserwatorzy muszą również informować kierownictwo misji obserwacyjnej o wszelkich konfliktach interesów, jakie mogą wystąpić, oraz o wszelkim niewłaściwym zachowaniu, jakie zauważą, popełnionym przez innych obserwatorów biorących udział w misji.

Bezwzględne i stałe przestrzeganie politycznej bezstronności

Obserwatorzy muszą zachować bezwzględnie i stałe polityczną bezstronność w kraju - gospodarzu, również w czasie wypoczynku. Oni nie mogą wyrażać czy afiszować swej niechęci czy preferencji w odniesieniu do władz kraju, partii politycznych, kandydatów, problemów poddanych referendum czy też w odniesieniu do wszelkich spornych zagadnień w procesie wyborczym. Obserwatorzy nie mogą prowadzić również żadnej działalności, która mogłaby być zasadnie uważana za faworyzowanie lub przynoszącą korzyści jakiemuś politycznemu rywalowi w kraju-gospodarzu, takich jak wdziewanie lub pokazywanie symboli partii, barw, transparentów czy przyjęcie wartościowych przedmiotów od rywali politycznych.

Nie przeszkadzanie w procesach wyborczych

Obserwatorzy nie mogą utrudniać przebiegu jakiegokolwiek etapu procesu wyborczego, w tym procesów okresu przed-wyborczego, dnia głosowania, obliczania i zestawiania wyników oraz procesów zachodzących po dniu wyborów. Obserwatorzy mogą zwracać uwagę miejscowych urzędników wyborczych na nieprawidłowości, oszustwa czy inne poważne problemy – o ile nie jest to prawnie zakazane, lecz winni to robić w taki sposób, by im nie przeszkadzać. Obserwatorzy mogą zadawać pytania urzędnikom wyborczym, przedstawicielom partii politycznych i innym obserwatorom, znajdującym się w lokalu wyborczym i mogą udzielać odpowiedzi na temat ich własnej pracy – pod warunkiem, że nie utrudniają procesu wyborczego. Odpowiadając na pytania obserwatorzy nie powinni odnosić się bezpośrednio do procesu wyborów. Obserwatorzy mogą pytać i odpowiadać na pytania wyborców, lecz nie mogą pytać ich, na kogo lub na jaką partię czy pytanie referendum oddali głos.

Zaopatrzenie we właściwą identyfikację

Obserwatorzy winni okazywać identyfikatory dostarczone przez misję obserwacji wyborów, jak również identyfikatory wymagane przez władze kraju, i muszą okazywać je na żądanie urzędnikom wyborczym i innym zainteresowanym władzom kraju.

Zachowanie dokładności w obserwacji i profesjonalizmu w wyciąganiu wniosków

Obserwatorzy winni zapewnić, by wszystkie ich obserwacje były dokładne. Obserwacje winny być wyczerpujące, podawać zarówno pozytywne jak i negatywne przypadki,

wyróżniając ważne fakty od nieważnych i pokazując wzorce, które mogą mieć znaczący wpływ na uczciwość procesu wyborczego. Osąd obserwatorów winien odpowiadać najwyższym standardom dokładności informacji i bezstronności analizy, wyróżniając czynniki subiektywne od obiektywnych dowodów. Obserwatorzy winni opierać swe wnioski na rzeczywistej i sprawdzalnej ewidencji i nie wyciągać przedwcześnie swych wniosków. Obserwatorzy muszą prowadzić dobrze dokumentowany zapis dotyczący tego, gdzie prowadzono obserwację, opis obserwacji i inne związane z tym informacje, zgodnie z wymogami misji obserwacji wyborów, oraz muszą przekazywać te dokumenty do misji.

Powstrzymanie się od publicznych komentarzy czy mediów przed wypowiedzią misji

Obserwatorzy winni powstrzymać się od przekazywania mediom czy zwykłym ludziom osobistych komentarzy dotyczących prowadzonej obserwacji czy wniosków, zanim misja obserwacji wyborów nie ogłosi swego oświadczenia, chyba, że mają w tym zakresie upoważnienie kierownictwa misji. Obserwatorzy mogą wyjaśniać charakter misji obserwacyjnej, jej działania i inne sprawy uznane za właściwe przez misję i powinni kierować media i zainteresowane osoby do tych przedstawicieli, których misja obserwacyjna wyznaczyła.

Współdziałanie z innymi obserwatorami wyborów

Obserwatorzy winni być powiadamiani o innych misjach obserwacji wyborów, zarówno międzynarodowych jak i lokalnych i współpracować z nimi tak, jak zostali pouczeni przez kierownictwo misji obserwacji wyborów.

Osobiste przestrzeganie właściwego zachowania

Obserwatorzy winni zachowywać się właściwie i respektować inne osoby, okazując między innymi, zainteresowanie kulturą i zwyczajami kraju – gospodarza, wypowiadać się sensownie w stosunkach z innymi, oraz przestrzegać najwyższy poziom profesjonalnego prowadzenia się, nawet w chwilach odpoczynku.

Pogwałcenie niniejszego Kodeksu Postępowania

W przypadku zarzutów pogwałcenia niniejszego Kodeksu Postępowania, misja obserwacji wyborów winna przeprowadzić śledztwo w sprawie. Jeśli okaże się, że miało miejsce poważne pogwałcenie, obserwatorowi może być wycofana akredytacja czy też może być odwołany z misji obserwacji wyborów. O podjęciu takich kroków decyduje kierownictwo misji obserwatorów wyborów.

Zobowiązanie przestrzegania niniejszego Kodeksu Postępowania

Każda osoba uczestnicząca w danej misji obserwacji wyborów musi przeczytać i zrozumieć niniejszy Kodeks Postępowania i podpisać zobowiązanie się do jego przestrzegania.

Przeczytałem i zrozumiałem Kodeks Postępowania Międzynarodowych Obserwatorów

Wyborów, który został mi przedstawiony przez międzynarodową misję obserwacji wyborów. Niniejszym oświadczam uroczyście, że będę przestrzegał niniejszy Kodeks Postępowania i że wszystkie moje działania jako obserwatora wyborów prowadzone będą w pełni zgodnie z nim. Nie mam konfliktu interesów, politycznych, gospodarczych czy innych, które by stały na przeszkodzie bym był bezstronnym obserwatorem wyborów i w postępowaniu zgodnie z tym Kodeksem Postępowania.

Cały czas zachowam ścisłą bezstronność polityczną. Będę opierał swe oceny na najwyższych standardach dokładności informacji i bezstronności analiz, odróżniając sprawy subiektywne

od danych obiektywnych i będę opierał wszystkie swe wnioski na faktycznych i sprawdzalnych danych.

Nie będę utrudniał procesów wyborczych. Będę przestrzegał prawa kraju i autorytet urzędników wyborczych i zachowam się w postawie pełnej respektu wobec władz wyborczych i innych władz kraju. Będę szanował i promował prawa człowieka i fundamentalne wolności obywateli tego kraju. Będę osobiście zachowywał się właściwie i szanował innych, oraz wyrażał swą wrażliwość na kulturę i zwyczaje panujące w kraju-gospodarzu; w stosunkach z innymi osobami będę okazywał przez cały czas zdrowy rozsądek i najwyższy poziom profesjonalizmu, w tym również podczas odpoczynku.

Będę chronił prawość międzynarodowej misji obserwacji wyborów i postępował zgodnie z wytycznymi misji obserwacyjnej. Będę uczestniczył w brifingach, szkoleniach i spotkaniach wymaganych przez misję obserwacji wyborów oraz będę współpracować zgodnie z poleceniem, w sporządzaniu oświadczeń i sprawozdań. Powstrzymam się od przekazywania mediom czy publiczności swych osobistych uwag, obserwacji czy wniosków przed ich przekazaniem przez misję w formie oficjalnego oświadczenia, chyba, że w tej sprawie otrzymam szczególną instrukcję kierownictwa misji.

Podpisano _____

Nazwisko drukiem _____

Data _____

UROCZYSTE OŚWIADCZENIE O STOSOWANIU SIĘ DO KODEKSU POSTĘPOWANIA MIĘDZYNARODOWEGO OBSERWATORA WYBORÓW

Deklaracja Zasad Międzynarodowej Obserwacji Wyborów i Kodeks Postępowania Międzynarodowych Obserwatorów Wyborów powstała w wyniku wieloletnich procesów, w których wzięło udział ponad 20 międzyrządowych i międzynarodowych pozarządowych organizacji, zajmujących się obserwacją wyborów na całym świecie. Formalnie, proces ten rozpoczęto w 2003 roku z inicjatywy Narodowego Instytutu Demokratycznego Spraw Międzynarodowych (NDI) i Wydziału Pomocy Wyborczej ONZ (UNEAD), podjętym na inauguracyjnym spotkaniu w siedzibie ONZ w Nowym Jorku i na spotkaniu w Waszyngtonie, przy udziale OAS i NDI.

W oparciu o te działania, UNEAD, Centrum Cartera i NDI utworzyły w październiku 2003 na posiedzeniu w Carter Center w Atlancie, USA, wspólny Sekretariat i uruchomiły formalną fazę procesu. We wrześniu 2004 r. odbyło się spotkanie w Brukseli, zorganizowane przez Komisję Europejską. Dalszy proces między uczestniczącymi organizacjami zakończył się dokumentem uzgodnień, który przedstawiono do organizacyjnego uznania z początkiem lipca, 2005 roku.

Członkami Sekretariatu zostali: Carina Perelli i Sean Dunne z UNEAD, David Caroll, David Pottie i Avery Davis-Roberts z Carter Center, oraz Linda Patterson z NDI. Członkowie Sekretariatu przygotowali dokumenty pod kierownictwem pana Merloe, głównego projektodawcę, w których przedstawiono podstawową treść materiałów otrzymanych od organizacji zajmujących się obserwacją wyborów. Podczas tej pracy Sekretariat brał pod uwagę krytyczne uwagi i komentarze wielu współpracujących organizacji.

Proces ten opierał się na pomocy finansowej Narodów Zjednoczonych, Agencji Stanów Zjednoczonych Ameryki ds. Międzynarodowego Rozwoju (USAID), Komisji Europejskiej, Republiki Niemiec, Fundacji Starr jak również od indywidualnych darczyńców.

WYRAŻAMY WDZIĘCZNOŚĆ

Przekład z angielskiego oryginału
dla Krajowego Biura Wyborczego
Henryk Bielski
Grudzień, 2005